

DE

17.

PRAESTANTIA. ARGVMENTORVM
HISTORICORVM. IN. PROBANDA. CHRL-
STIANAE. RELIGIONIS. VERITATE
COMMENTATIO

Q V A. P R A E M I S S A

AD

AVDIENDAM. ORATIONEM

Q V A
MVNVS. PROFESSORIS. PHIL. EXTRAORDINARI
IN. ACADEMIA. GEORGIA. AVGVSTA

RITE. CAPESET

REVERENTER. AC. PERHUMANITER

INVITAT

SIMVLQVE. LECTIONES. PROXIMO. SEMESTRI
HABENDAS. INDICIT

M. PAVLVS. IACOBVS. FOERTSCH
SAGRORVM. IN. TEMPLO. ACADEM. MINISTER. ET. FACULT.
THEOL. ADIVNCTVS.

GOTTINGAE

TYPI. PAVLI. CHRISTOPHORI. HAGERI. ACAD. TYPogr.

MDCCL.

19. *Leucosia* *leucostoma* *leucostoma* *leucostoma*

Journal of Health Politics, Policy and Law, Vol. 27, No. 3, June 2002
Copyright © 2002 by The University of Chicago

1. *Prunus* 2. *Malus* 3. *Crataegus* 4. *Amelanchier* 5. *Fraxinus* 6. *Populus* 7. *Salix* 8. *Alnus* 9. *Betula* 10. *Larix*

10. The following table gives the number of hours worked by each of the 1000 workers.

1. *Leucosia* *leucostoma* (Fabricius) *leucostoma* (Fabricius)

S. I.

Si quis forte requirat, quae causa me impulerit, ut *Traditionis* hoc p̄tissimum argumentum instituerem, quod *præfatio* pertractarem; apud hunc expeditum me fore existimo, si responderim, illud ad quaestionem de religione pertinere. Vere enim hoc dicitur, nihil bonis omnibus in omni vita humana carius esse debere religiosis homine atque sancti. Quapropter qui de religione ita disputat, vt ostendat, se amore illius ductum causam religiosus agere, aut agere saltem, quantum in se est, velle, is milii amplius non interrogandus esse videtur, qua re et quibus causis inductus hoc faciat. Quamquam autem vereri debebam, ne tam graui tamque *præclaro* argumento, maxime, cum paucis tantummodo plagulis exponendum sit, impar omnino forem; non me tamen huius rei cogitatio a proposito meo deterrere potuit, quin dignum putauerim illud, in quo animi mei nervos contendere. Adferam igitur, quae institui, non enim haec scriptoris academicæ angustiae in praefando prolixiorum me esse finunt. Habet hoc sanctissima religio, quam christiana ciuitas vnicæ veram proficitur, vt rerum gestarum natura monumentis, quae, si vere gestae sunt, prout illud omnino est certissimum, insigne testimonium atque omni exceptione maius veritati religionis reuelatae perhibent. Id vero vt planum fiat, argumentis historicis opus est, quae quantum momenti habeant, ad ipsam religionis christianaë veritatem probandam, non tam docebo, quam eos, qui haec legunt, communesciam.

§. II.

Scholion praeclara ar- guentorum biflororum in causa reli- gionis. Si enim dicendum, quod res est, non pauci sunt, qui, cum probabili quodam consilio atque studio causam religionis suscipiunt, ita tamen in hoc negotio versantur, ut magnis difficultatibus se implicant.⁷ Videas enim eos in defendenda religionis christiana veritate non nisi rationibus vti philosophicis, atque imprimis metaphysicis subtilitatibus inhaerere, dum a priori, quod aiunt, religionis veritatem demonstrare volunt. Multa in his inueniunt empaectae contemtoresque religionis, quae reprehendenda illis videntur, multa, quae non intelligunt, multa, quae infinitis eorum obiectib[us] locum facilem relinquent, nonnulla interdum etiam, quae non iussis rationibus concluduntur. Hinc vbi vident, tantam non esse harum demonstrationum vim, quanta ab autoribus suis perhibetur; putant, abiiciendam esse religionem, cuius quippe defensores suis quasi armis iugulari possent. Tum profecto inique faceret, qui contentae religionis causa in ipsam religionem coniceret, cum manifestum sit, omnem in iis culpam haerere, qui ad diuinam christianam doctrinam originem docendam methodo minus accurata minusque commoda vtuntur. Duni etsi, sicut diximus, vbiique demonstrationis via ingredi volunt, prorsus ab illis negliguntur atque contentum habentur argumenta historica, quibus sanctissimae religionis nostrae veritas a posteriori evincitur. Hoc aequum sit an iniquum, illi iudicent, qui horum argumentorum naturam et honestatem ex Dialecticis perspicuiunt. Siue enim a priori res aliqua indigetur siue saltem a posteriori, et si utrique argumentandi generi sua sit methodus et diversa concludendi ratio, utrumque tamen, modo legitime atque ex veris principiis rationes collectae fuerint, eo nos dicit, ut veritatem sine errandi metu cognoscere possumus.

§. III.

Cautela de argumen- tione a priori. Ne quis vero haec aliter interpretetur, atque ego intellecta volo, quaedam milii praemonenda aehuc super de altero illo argumentandi genere, quo religionis christiana veritas a priori declicitur. Scilicet in veritate cognoscenda illud magni momenti esse non insicior. Quare tum, cum locum habere potest, non est illud quidem

quidem contemendum. Namque rebus ipsis, quarum cognoscere veritatem cupimus, maiorem affundit lucem, quam illa a posteriori argumentatio, atque ipsi perspicienda rerum indoli egregie inseruit. Si quis vero contendat, eiusmodi demonstrationes a priori in vindicanda religionis christiana veritate vbique locum inuenire, tum ego hoc fecus esse pronuntio. Quot enim, quaeso, res cognitu sunt necessariae illi, qui reuelatae religionis veritatem a priori demonstratum ire tentat? Quis nescit, quam arctis limitibus circumscripta sit illa, quae hominibus concessa est, intelligendi facultas et quam multae dentur res, quae suis quasi tenebris sunt involutae, ita quidem, vt perfecte a nobis cognosci non possint? Sed dabimus, satis aliquem esse instructum his, quae huc pertinent, rebus, dabimus, eum ratiocandi regulas perfecte callere, dabimus eum euicitam dedisse theologiae naturalis veritatem, reuelatae etiam et posibilitatem demonstrasse, et necessitatem, tum et eritis reuelatae religionis κρητηρίου planum fecisse, nulli, quam christiana religioni, haec competere, dabimus, inquam, haec omnia, nonne ex his ipsis oppido liquet, quantum et eruditionis et laboris et patientiae adferri oporteat, vt hic campus, qui latissime patet, peragretur? (*) Vix illud a rudiioribus exigiri poterit, cum longe faciliori via ad veritatem duci queant, sed ab iis, qui veritati refragantur, eiusdemque impatiens sunt, ne expectandum quidem erit. Denique, si verum fateri voluerimus, eiusmodi dantur decreta Dei, quorum fons et principium fuit libertas diuina eaque perfectissima, quaeque adeo nec sibi ipsa nec attributis Dei necessariis aduersantur, attamen non ex necessitate diuinae naturae sed ex eiusdem libera voluntate

A 3 pro-

(*) Recentissime hanc viam tentauit Vir celeb. MARTIN. KNUZENIUS Prof. Regiomontanus, in dem Philosophischen Beweis von der Wahrheit der christlichen Religion. Regiomont. c1500cxxxvii, quo libro suffragia virorum doctorum meruit. Probat ille generatim religionis reuelatae necessitatem, eiusdemque notas quasdam constituit, quas speciatim Christianae religioni, excepta quavis alia, proprias esse demonstrat. Praesumtum vero habet, illustriorum dogmarum veritatem, quae Theologia naturalis tradit, in aliorum scriptis iam demonstrat esse, atque in primis ad metaphysicam illi. CHRIST. WOLFFIensem remittit.

profluxerunt. Id si concederis, quod satis, ut arbitror, ab aliis probatum fuit, (**) atque si recte tecum pensaueris, intelliges sane, nihil tum agi, cum de necessitate istiusmodi decretorum Dei, quae omnino libera fuerunt, quaerantur demonstrationes a priori, de quibus tamen multi mire fatagunt. Si iam mentem nostram ad doctrinas christianaee religionis paulo adcuratius perpendendas ad uertere voluerimus, videbimus, in his ipsis liberae voluntatis diuinae decreta latissime patere, et utramque fere, quod aiunt, paginam facere. Cuius rei ratio in eo sita est, quod, cum homines a Deo defecissent atque in grauissimas peccati miseras delapsi essent, nulla fatali necessitate ad peccandum determinati vel coacti; integrum tum Deo fuit vi liberrimae voluntatis suae vel in gratiam recipere homines vel iustissimis peccatorum poenis eos permittere. Prius decernere benignissimo numini placuit, sed liberrime, id quod sacris litteris planissime docetur, ad Ephes. I. et III. Capp. Prorsus igitur in his decretis diuinis exultat necessitas aliqua, quam si quis a priori demonstratum dare volit, nac is vehementer hallucinabitur.

§. IV.

Probatur argumentorum historie. pro R. C. veritate. atque ut illa iusto prelio aestimemus. Huc vero vel imprimis Arg. I. obiectio sufficiens junt.

Quae haec tenus velut digressione facta persecuti sumus, eo nos ducere possunt, vt ad illa argumenta, ex quibus christianaee religio-
veritate R. C.nis veritas a posteriori patescit, attentiores quodammodo simus,
praestans. atque ut illa iusto prelio aestimemus. (***) Huc vero vel imprimis
histo-

(**) Libertatem voluntati diuinae solide ac luculententer adseruit summe
ven. D. CHRIST. AVGUSTVS CRVSVS, mihi ante alios colendus,
in Metaphysica sua seu in den Entwurf der nothwendigen Vernunftvor-
heiten §. 307. scqq.

(***) Quid de vtroque argumentandi genere in causa religionis adhibito
sentiat Illustris Georgiae Augustae Cancellarius & singularis patronus
meus, IO. LAVR. A. MOSHEIM, cognosci potest ex eius praefatio-
ne, quam praemisit HVMFREDI DITTONIS egregio non magnae
molis libro, cuius index: *Veritas religionis Christianae ex resurrectione
Christi demonstrativa methodo probata*, quem librum Anglice scriptum
S. V. D. GABR. GVIL. GOETTEN, vernacula nostra donauit, & cru-
ditis obseruationibus auxit, Brunsvici & Hildesiae A. 1730. Iudi-

historica pertinent, quorum praestantiam quatuor potissimum argumentis probatum ibimus. Singula iam stricili carptimque expomus. Argumenta historica iam indicauimus ea esse, quibus in veritatem rerum gestarum, quas scriptores sacri memoriae tradiderunt, inquiritur. Haec obiective, ut hoc verbo utar, spectata ad fidem christianaे religioni adstruendam plane sufficiunt. Primum hoc est, quod ad commendationem illorum facere multum potest. Sci. icer, si recte singula ponderentur, atque coniunctim cum sumantur, tam certam reddunt atque indubitatam doctrinae a sanctissimis viris traditae veritatem, ut mens veri cupida facile in his adquiescat, sive, ut dici solet, moralem efficiunt certitudinem. Nam a me flagitare poterit nemo, ut singula momenta, quae historiae sacrae fidem faciunt, ipsique adeo religioni testimonium dicunt, excutiam, atque in clarissima luce ponam, id quod integrum posceret commentarium, et ab instituto meo esset alienum. Sed tantummodo haec argumenta iis, qui rei christianaे consultum cupiunt, commendare volo, adducitis grauiissimis, ut mihi videtur, rationibus. Si quis igitur hanc, quam primo loco posui, rationem in dubium vocare velit, audeat ille doctissimorum virorum commentarios hunc in finem confectos. (****) Tum quidem, si omnia-probe et adcurate expenderit, nec data industria errori profanitatique patrocinetur, negare non poterit, quod historia sacra tantam, quantam nulla alia, imo maiorem etiam fidem mereatur. Iuuabit tamen in commendandis vindicandisque argumentis historicis et nos nonnulls, quae hoc spectant, veluti exempli causa, sed pro his tamen, quibus circumscribimur, angustiis breuiter perfrinxisse.

§.V.

Iudicat vero in hac præfatione celeberrimus MOSHEMIVS, argumentis a posteriori in vindicanda religionis Christianaē veritate priores partes esse deferandas.

(****) Instar omnium est HVGO GROTIUS, qui argumenta historica dei Christianaē neruose exposuit in libro praestantissimo de veritate religionis Christianaē. Huius vestigia quamplurimi alii deinde fecuti sunt, ex quibus nominamus PHIL. MORNAEVM & IAC. ABBADE, quorum de veritate R. C. commentarii extant, nec non abbatem HOVTTEVILLAEVN in libro, cui titulus: *La Religion Chrétienne prouvée par les faits à Paris cœlœccxxii.* qui & in Germanicam linguam translatus est.

§. V.

Illustratio. Argumentis vindicatur Codicis Sacri γνωστότης. Quod primum ad libros attinet, quibus historia sacra comprehenditur, obseruamus, horum γνωστότητα extra omnem positam esse dubitationem. Aut enim, quae quorundam infania dicam a simulata protervia fuit, totius venerandae antiquitatis monumenta reiencia suisque autoribus quasi e manibus eripienda sunt, tanquam subornata aut misere saltē depravata, adeo, ut vix alio, quam fabellarum pulcre excogitarum numero habendae sint; aut concedendum est, sacrarum litterarum monumenta ea, quam prae se ferunt, aetate condita esse, atque ad nostra tempora integra peruenisse atque incorrupta. Nec enim illus est ex omni antiquitate liber, qui tot γνωστότητος suae testimonii gaudeat, quot de sacro codice prostant. Alios libros iudicamus ea, qua feruntur, aetate scriptos esse, si et insequentium saeculorum constans testimonium habent, nec quidquam in se continent, quod temporum, quibus consignati sunt, conditioni atque moribus repugnat, sive scribendi genus excutiamus, sive ipsarum rerum examen instituamus, in subsidium vocatis, quoad eius fieri potest, aliorum, qui tum vixere, scriptis. Vtrumque hoc monumentis scriptorum θεοπνεύσων competere deprehendimus, cum perpetuum traditionis testimonium, tum intrinsecam rerum probabilitatem. Quid igitur causa esset, cur eos interpolatos existimaremus atque adulterinos? Accedunt tamen, id quod vel praecipuum est, grauissimae causae, cur credamus, fieri non possemus, ut hi libri corrumperentur. Veteris Testamenti libros quod attinet, eorum integritas violari poterat a nemine, nisi a Iudeis, quibus isto tempore τὰ λόγια τὰ Θεῖα credita erant. Quando igitur accidit, ut ista gens temerario ausu mutationem inferret istis libris, quos caeteroquin tanquam pretiosissima κειμένα studiosissime adseruabat? Num ante captiuitatem Babylonicam? At quid commouere tum Iudeae poterat, ut eiuscemodi corruptionem molirentur? Fac tamen, florentibus adhuc sub regum imperio Iudeorum rebus, iam fuisse quosdam, qui prophetarum libris aliquam corruptionem intulissent; poterant vero tam grande scelus ab vniuersa gente ignorari? poterantne taceri? poterantne dissimulari etiam tum, cum in terris Babylonicis manifesto Dei iudicio durissi-

durissima pateretur? Et legerunt tamen Iudei hos libros, atque in ipsa captiuitate retinuerunt. Non ergo prophetica scripta ante captiuitatem Babyloniam corrupta fuerunt. Fortasse scilicet post illam. At vero tum plane haec fieri non potuit. Postea enim quam Eldras, divino agitato spiritu vir, codices sacros recognoverat, et particulares illorum corruptelas sustulerat; plus enim praestitisse eum gratis sumitur: (*) Iudei summam curam atque industriam adhibuerunt, ut fortus teatrusque maneret Veteris Testamenti codex, atque ad posteritatem illibatus transmitteretur. Nihil hac in re curae reliqui fecit synagoga magna; nulli labori pepererunt Maforethaes, quo codex sacer aduersus omnem depravationem muniretur. Neque est, quod suspicetur aliquis, Apóstolorum tempore Hebraicis prophetarum scriptis per malitiam Iudeorum labem illatum fuisse. Non certe Iudei intulissent hanc, insciis Apostolis, nec tamen hi quidquam in scriptis suis notarunt, quod in Hebreico codice genuinum non esset. Si obicias, Apostolis ob linguae Hebraicas ignorantiam copiam non fuisse, has, quas tibi fingis,

(*) Legantur, quae de Eldra, librorum facrorum post captiuitatem Babylonianam collectore & instauratore prolixè disputauit PETR. DAM. HVENTIVS in *Demonstr. euang. Propofit.* IIII. circa finem, cui addi potest HVMFREDVS PRIDEAVX in *Concordia veteris nouique Testimenti cum Iudeorum gentiumque vicinarum historiâ P. I.* p. 416. seqq. vers. German. qui distincte exposuit, quid operae arque studii Eldrac circa Codicem factum tribuendum sit, quamquam nonnulla sunt, quae sine sufficienti probacione adseruntur. Hoc recte Anglicanus ille Presbyter obseruat multique alii ostenderunt, fabulam ab iis narrari, qui libros sacros in captiuitate Babylonica deperritos & ab Eldra restitutos tradunt, sine dubio non aliunde quam ex L. IIII. Eldr. C. 14. qui apogryphus est, & plurima absurdâ continet, depromtam, Testimonia patrum, ad quae nonnulli provocant, congettūt 10. Ali. B. FABRICIUS in *Codice pseudepigrapho Ver. Test. p. 1156. seqq.* Sed si verba illorum paulo adecuratius consideratur, patet, præcipuis ecclesiæ antiquæ doctribus hanc sententiam de Codice sacro deperditò perperam tribui. Idimprimis perpendendum, Samaritanos Pentateuchum receperisse, quem sine dubio reiecerint, si ab Eldra adornatus fuisse. Iam tum enim ingens Samaritanos inter arque Iudeos odium erat.

tingis, Iudeorum fraudes detegendi, oppido hoc falsum esse contendō. Namque primum Apostolis gente Iudaica oriundis facile erat, vernaculaū suā tum nondūm plāce extīctam intelligere. Cur ergo dubitemus, Iacobum atque Iōannem, vt his tantummodo vtar, Hebraicā dialectū intellexisse? Et quid de Paulo, Apostolo, indicabimus? Num contendere voluerimus, eum Hebraica non dicisse, quem constat Iudaicā doctrinā ad pedes Gamalielis edocētū litterisque egregie imbutum fuisse? Deinde vero vanam futuram fuisse omnēm in corrupendo codice Hebraico operam, vtut tale quid Iudei tentassent, exinde colligitur, quod in manib⁹ erat Apostolorum Graeca bibliorū Hebraicorum versio, quae hodie nū fontibus Hebraicis tantum, quantum ad amoliendā corrupti archetypī suspicionem satis est, respondet. Et quid plura? iam dudum viri docti euidētissimis ratiōnib⁹ probatum dederunt, Iudeis neque Apostolorum temporibus neque malto magis saeculis īfectus integrum fuisse, vel minimam codici Hebraico corruptionis maculam inurere. Atque de Noui Testamenti libris magis etiam expedita res est, dum γνωστότης illorum est vindicanda. Praetereo, quae notissima sunt; taceo antiquissimorum ecclesiae patrum autoritatem, quorum de scriptis apostolicis testimonia sae multa extant; taceo, nihil ab aduersariis proferri in medium posse, quod Apostolorum aetati repugnet, vel quod scriptoribus diuina luce collustratis indignum sit. Hoc vnicum adhuc obseruāsse mihi sufficiat, tanta inter dissidia Christianorum vniāimi consensu Noui Testamenti libros receptos fuisse tanquam genuinos, atque ab iis, quibus tribuuntur, autoribus profectos, (**) compluribus aliis, vtpote spū.

(**) Non obstat sententiae nostrae, quod in numero librorum, quos Canon N. T. hodie complectitur, seprēm reperiantur, de quorum autoritate olim dubitatum fuit. Summa cautione in declarando Scripturæ Canone doctores antiquissimi vtebantur propter fraudes haereticorum. Hinc dubitationes quorundam de libris nonnullis enatae. Sed nec concordiam ecclesiārum turbarunt, nec diu duraverunt. Saeculo quarto Canonem Scripturæ recensuerunt Athanasius *Tom. II.* Opp. Concilium Laodicenum A. ccclxiiii, habicū, Gregorius Nazianzenus, in *Carmine de germanis S. S. libris*, Cyrillus Hierosolymit.

spuriis atque suppositiis reieclis, et semper ab orthodoxis diligenter
cautum suisse, ne quid alieni libris sacris immisceretur.

§. VI.

Quandoquidem igitur, quae librorum θεοπνεύσαν γνωσίτητα Argumentis
concernunt, perspicua sunt, superest, ut inquiratur, num hi ipsi ^{histor. doce-}
libri fidem historicam mereantur. Alterum hoc est, quod argu-^{tur, libros fa-}
mentis historicis docet, vbi tum ad testes rerum gestarum, tum ^{crossos fidem bi-}
ad ipsas res, quae ab illis narrantur, respiciendum est. Et primo ^{istoricae me-}
quidem, si eorum, qui litteris historiam sacram mandarunt, indo-
lem, mores, vitae conditionem, fata denique singularia paulo ad-
curatius inuestigauerimus, eos intel'gemus testes esse fide dignili-
mos. Itidem hoc viri docti satis manifestum fecerunt. Certissimis
enim rationibus constare ostenderunt tum quod Apostoli in iis, quas
exposuerunt, rebus ipsi decipi non potuerint, tum quod illi alias
neque voluerint in fraudem inducere, neque omnino potuerint.
Nolo hss quidem rationes fusius explicare. Observatione tamen
dignissimum esse arbitror, quod Apostoli in officio suo ne minimo
quidem in quaestu compendio priuato versati, nec quaquam in
re vel honori vel comodis suis velificati sunt. Dum enim Iesu
Christi gloriae inferuebant, eiusdemque doctrinam publice profe-
bantur, gentis suae capitale odium subire, summamque in se inuidi-
am suscipere non detrectabant. Insuper etiam eandem gentem,
cuius caeteroquin miro amore tenebantur, non poterant non infamiae exponere, dum Christum a Iudeis spretum et ignominiosae
nec traditum praedicabant filium Dei esse et totius terrarum orbis

B 2

serua-

lymitanus, in *Catechesi IIII*. Philastrius Brixiensis, *libro de haeresibus C. 57*. Hieronymus in *ep. ad Paulinum*, Ruffinus, Aquileiensis Presbyter in *expofitione Symboli apoftol.* Concilium Carthaginense III, deinde Auguſtinus *libro II. de doctrina Chriftiana*. Arque ab his omni-
bus libri controverſi sine censura in *Canonem* relati sunt, niſi quod Concilium Laodicenorum Apocalypſeos nullam plane mentionem faciat, & Gregorius Nazianzenus eiusdem libri autoritatem in dubio relinquit, quae hodie a Criticis luculentiter vindicata est. v. Primi In-
troductione in nouum Testamentum, cum additamentis S. R. CAR.
GOTTL. HOFMANNI.

seruato rem pie adorandum. Quid igitur commouere eos poterat, ut rebus a seruatore O. M. gestis testimonium dicerent, nisi veritatis vi compulsi hoc fecissent? Quidam relinquebant gentem Iudaicam, a qua nihil illis lucri expectandum esse cognoscebant? Sed non reliquerunt, non se Iudeis subduxerunt, ut mos est illis, qui fraudibus suis alicubi locum non esse vident, non ad reliquas orbis terrarum gentes prius digressi sunt, quam dum inter Iudeos ecclesiam plantaverant. Nonne haec probitatis animique ab omni fraude alieni certissima credas indicia esse? Quid? quod mirum esset, homines per se rudes et nullis excutio litteris, qui breue admodum tempus a latere magistri sui fuerant, atque ex ore illius summam doctrinæ gentibus adhuc iandae accepérant, tantam sapientiam summa cum fiducia et sine villa mentis haesitatione docuisse, nisi vera essent, quale narrauerunt. Sane omnia haec eo nos ducunt, ut testimoniis illorum fidem adhibere teneamus. Accedit deinde, quod et rerum ipsarum consideratione facile ad fidem inuitemur. Quaecunque enim ab illis tradita sunt memoriae, ita sunt comparata, ut si in se spectentur, potuerint omnino fieri. Primum igitur historiis sacris saltem possibilitas quedam indeterminata concedenda est, quae nisi locum haberet, frustra omnino pro veritate illarum pugnaremus. Deinde vero dispicitur etiam de illarum probabilitate, quam, rationibus adductis plurimis, itidem viri duci in luce posuerunt. Pertinet hoc verbi causa scriptorum Θεοπνέυστων mutuus consensus et rerum omnium apta admodum series et mira quasi harmonia, nec minus consensus illorum cum scriptoribus exteris, apud quos quam plurima historiae sacrae monumenta extant, ut a Grotio, Bocharto, Huetio, Humfredo Prideaux, Lardnero atque multis aliis demonstratum fuit. Vnicum fere est, quod ostendiculo esse profanis sunt, atque eos impedit viletur, quo minus hanc, quam contencimus, probabilitatem concedant. Miracula scilicet intelligo, quae a scriptoribus sacris commemorantur. Neque negamus nos, librum aliquem sublestae quodammodo fidei esse, in quo res stupenda atque a consueto naturae ordine longe recedentes relatæ leguntur. Non enim eiusmodi facile fieri præsumuntur. Sed de libris sacris idem iudicium fieri plane non potest. Quae enim miracula-

raculosa sunt, non praesumuntur fieri atque adeo incredibilia habentur, tum quia causa naturalis deest, a qua effecta fuerint, tum quia Deus non temere nec vbius prodigiorum auctor habendus est, vbi scilicet nullus eorum scopus apparet, et saltem contra praesumtiones physicas agitur. Sed miraculorum, de quibus iam quaestio est, causam sufficientissimam ipsum Deum esse scriptura sacra testatur, adeoque nec de modo, quo producta sunt, aliqua dubitandi ratio locum habet, cum miracula immediatas esse actiones Dei eadem scriptura profiteatur, eo quidem tendentia, ut religio reuelata confirmaretur, atque erroribus commoda remedia adhiberentur.

§. VII.

Nonnulla iam ex insigni argumentorum historicorum copia in *Obiectio di-*
medium protulimus, vt intelligeretur, quanta historiae sacrae fides iauratur.
 iure meritoque labenda sit. Non obstat, quod, quae in illa ex-
 ponuntur, a nostris temporibus remotissima sint. (***) Namque
 rei cuiusdam gestae veritas omnino ab argumentis probabilibus de-
 pendet, neutquam a tempore, quo gesta est. Aliquando existat
 recessus est, quidquid existit, et, si exitit, fieri sanc non potest,
 vt inequens tempus eius existentiam tollat, dummodo in promptu
 sint rerum gestarum testimonia atque monumenta, ex quibus cognosci potest, ea aliquando extitisse. Autorum classicorum fidei non
 officit, quod multis ante saeculis libri eorum confecti fuerint, et
 antiquas satis historias complectantur. Quis verbi causa negauerit,
 nostra aetate aequ certum esse, quod ab Alexandro M. Persarum
 monarchia euersa fuerit, atque Augusti tempore certum fuit. Tan-
 tum igitur abest, vt fides historiae sacrae temporis successu decre-
 menti aliquid passa sit, vt potius variis de causis haud leue ceperit
 incrementum. Adsum enim testimonia rerum fide dignissima, quae
 per insequentium saeculorum decursum integra remanserunt atque
 illibata. Deinde cum plures fuerunt, qui partium studio abrepti,
 quippe religioni dicam impingentes, historiae sacrae fidem impugna-
 runt, infringere tamen eam tot saeculis non potuerunt, id quod
 sicut bonae causae manifestum indicium est, ita historiae sacrae

(***) V. NOVTEVILLEVM I. c. Lib. III. p. 333. seqq.

maiores etiam fidem conciliavit. Denique, quod vel praecipuum arbitror, ita comparata est historia sacra, ut illius monumenta ad nostram usque memoriam maneat, et quasi oculis nostris obuer-sentur. Videas verbi causa dirutas eversaque Hierosolymas, Iudeos patria extores, per totum terrarum orbem dispersos, nunc altera regione expulso, nunc in altera misere adfictos atque vexatos. Haec scilicet pars gentem Iudicam certissime manebat, si vera erat tum prophetarum tum Christi atque Apostolorum vox. Hinc quo diuturniore calamitate Iudei premuntur, eo maiorem fidem historia sacra nanciscitur. Mitto iam alia vaticinia imprimita ex ore ipsius Seruatoris O. M. atque Apostolorum prodierunt, eventu comprobata, ita, ut quasi imaginem illorum in ecclesia christiana ante oculos habeamus. Vnusquisque iam aequus rerum iudex intelliget, argumenta historica ad veritatem religionis christiana probandam sufficere. Namque si vera sunt, quae a scriptoribus sacris narrantur, sequitur, ut illa ipsa religio, quam nobis tradiderunt, Deum autorem habeat, adeoque, reiectis quibusvis aliis religionibus, vnic ab hominibus colenda sit. Perpendatur miracula atque vaticinia a Prophetis Apostolisque edita; haec vere ita gesta esse, prout narrantur, argumentis historicis docetur. Sed cum neque ab hominibus neque a malis daemonibus proficiunt potuerint, diuinae originis virtutisque fuerint necesse est. Quid itaque ab illis, qui voluntatis diuinae internuncios ac praecones se esse propositent, et doctrinam Deo dignam proponunt, desiderari potest, nisi hoc, ut doctrinam suam editis miraculis vaticiniisque confirmir? Quid illustri fieri poterat ad ostendendam diuinam doctrinam christiana originem, quam ut neci traditus religionis dux atque auctor, Iesus Christus, interposito breui temporis intervallo, ex sepulcro suo resurgeret, ut praedixerat? Resurrexit vero vitae redditus atque hac ratione filius Dei *eū d̄v̄āus* declaratus fuit, Rom. I, 4. Hinc doctrina eius non potest non diuina esse, cui adeo nos fidem obsequiumque praebere debemus.

§. VIII.

Vidimus iam, argumenta historica in se spectata certum red- *II. Argumenta*
 dere animum nostrum posse de veritate religionis christiana. *torum biflorum*
 dimus nunc alias quasdam rationes, quibus haec argumenta com- *praeclaritatem offenditur*
 mendantur. Scilicet subiective si considerentur, aptissima omnino ex rationibus
 sunt atque accommodatissima probandae cognoscendaeque christia- *quibusdam*
 nae religionis veritati. Altioris indaginis sunt argumenta a priori. *jubiciis.*
 Non faciliter ferient animum, nisi antecedererit singularis cultura intel-
 lectus, cuiusmodi in rudioribus non querenda est. Attendendum
 est non ad singulas ideas, sed ad multas simul, atque ad earum in-
 ter se nexus et cohaerentiam, et quae sunt alia, quae in illis sub-
 tiliter cogitata atque connexa repertuntur. Contra vero argumen-
 ta historica longe facilius perspicciuntur atque in animum penetrant.
 Nihil in illis perplexi, nihil abstrusi, nihil, quod supra vulgarem
 cogniti nem adturgit. Itaque captui plurimum hominum, atque in-
 primis rudiorum, accommodata sunt, quod, quanti aestimandum
 sit, unusquisque faci et videt. Ingens enim numerus est eorum,
 qui, cum cuidam vitae generi ad humanae societatis usus compara-
 to fese dederint, intelligendi facultatem non magnopere excolu-
 runt. Atque his quidem argumenta historica summae utilitatis
 erunt, modo ne sicut usus incurii sint, atque sapientiorum insti-
 tutionem ea de re quareant. (****) Accedit et hoc, quod haec
 argumenta, subiective scilicet spectata, tertia plerumque sint,
 quam quae a priori necuntur. In his quidem maior artis ratioci-
 nandi peritia requiritur et summa mentis attentio tum ne quid in
 supputandis rationibus meditationem nostram effugiat, tum ne quid
 falsi

(****) Loquimur scilicet de illis, qui litteris operam non dederunt.
 Multae sunt causae, quomobrem hi de veritate christianae religionis
 adecurios informandi sunt, velut, si dubia illis in mente suboriantur,
 vel si cupidio animos eorum incedit, in veritatem religionis studiosius
 inquirendi. Tum vero argumenta historica utiliter adhiberi possunt,
 et si non omnia, attamen potiora arque intellectu faciliora. Praeter-
 mirantur, quae longioris disquisitionis sunt, et eruditam operam
 poscent, controveriae scilicet criticae, quibus ad assensum scriptu-
 rae sacrae prachendum non opus est. Reliqua nec valde prolixa sunt,
 nec illitteratis hominibus invia.

falsi illis immissetur. Haec eti rete obseruentur, negari tamen nequit, eos, qui aduersus veritatem contendunt, variis uti posse artificis, quibus demonstrationes nostras cludant, et argutas saepe numero controverbias excident, id quod potissimum in causa religionis fieri solet. Aliter se res habet cum argumentis historicis, vbi ex probatis testimoniis atque ex multis circumstantiis veritas rerum gestarum colligitur. Omnia in his simpliciori via procedunt, nec paralogismorum fraus facile metuenda est. Namque rationes, ex quibus argumentatio conficitur, singulae neruum aliquem probandi habent, nec subordinatarum propositionum necessariam catenam constituant. Quare non tam arcto inter se vinculo cohaerent, vt, si quid forte temere adiunguntur sit, reliquis etiam nihil probationis inesset, et tota tum argumentatio rueret, sicut illa a priori, vbi inter singulas propositiones nexus est necessarius, neruum omnem amittit, si vel unica proppositio falsa est. Singula potius momenta in argumentis historicis suam habent probandi vim atque aliquam conclusionem efficiunt, quamvis coniunctim sumta maiorem omnino pariant coniunctionem. Speciatim in his, quibus christianae religionis veritas eruitur, tot testimonia tamque innumerae circumstantiae quasi adcumulantur, vt omnis omnino fallacis conclusionis metus euaneat. Nec silentio praetermittendum hoc est; quod, si aduersariorum obiectiones excursionesque, quoad saltē fieri potest, praecidere velimus, argumentis historicis contra eos pugnandum sit, quae mirum quantum faciant πρὸς καθάρετον ἔχυρωμάτων, vt Paulina phrasē utar. Eo enim adūrarios redigimus, vt acumina sua videant irrita esse, cum tot illustrium factorum fides nullo modo vacillare queat. Sicut olim Apostoli miraculis suis, tanquam armis, contra hostiles male philosophantium insultus se defendebant, λογισμὸς καθαρόντες, καὶ πᾶν ὑφῆμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνῶσεως τῷ Θεῷ, καὶ απχαλατίζοντες πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τῷ Χριστῷ.

2 Cor. X, 4. 5.

§. IX.

Argumentorum historicorum vim magnam nec minorem utilitatem iam intelleximus, necessitatem etiam certis ex rationibus vindicemus. Ac primum quidem considerari velim, potiora christiana religionis momenta contineri aut liberis Dei decretis aut alioquin rebus gestis, quae ratiocinando colligi non possunt, sed historicè innotescant necesse est. Res gestas cum praceptis sacrarum litterarum vinculo indissolubili coniundas ad fidem nostram pertinere, nisi qui scripturae sacrae plane ignarus sit, dubitabis ne nomine. *Argum. III.* *Potiora religione Christi momenta non aliunde quam ex testimoniis historicis confirmari posse sunt.*

Sed dari etiam decreta Dei tum omnino tum ex parte libera, *Nam* supra monuimus, ut uti haec sunt, homines ita creandi, ut possint quidem non labi, et perfectam virtutem exercendo aeternae felicitatis participes fieri; sed lapsos tamen, id quod mens diuina certetur futurum praeuicit, tum et lapsorum miserandi, procurando ea, quae ad reparandam illorum salutem factò opus erant. Mittō reliqua, quae cum ex his deum fluant, saltrem ex parte libera fuerint, licet in his ipsis decretis nonnullae reperiantur circumstantiae, quae vi attributorum Dei essentialium determinantur. Certissimum autem est, demonstrationem a priori strictè sic dictam neque de liberis Dei decretis, neque de rebus gestis effici posse. Si quid est, quod in eiusmodi rebus a priori vindicatur, est duntaxat interna rei probabilitas, est aliquod decorum Dei, est adcurata cum attributis diuinis conuenientia. Non haec negligenda quidem sunt, modò intelligatur, eiusmodi demonstrationes non sufficere ad coniunctum animos nostros de veritate religionis, nisi veritas rerum gentiarum atque existentia liberorum Dei decretorum aliunde probatae fuerint, id quod argumentis a posteriori evincitur.

§. X.

Operae pretium erit, in re tanti momenti intelligere, quid sit, *Causas individuantur, cur multis insufficientia vi-* quod multis testimonia historica ad fidem christianae religioni facienda parum sufficientia videantur. Primo obseruandum esse existimo, eos, qui haec testimonia in causa religionis parui faciunt, *deantur testimonia his-* plerumque non recte instructos esse, qua ratione in intellectu hu-

mano solida conuictio de veritate rerum efficiatur. Debeant intelligere, indubitatea veritatis id esse, quod ex veris propositionibus ope ratiociniorum legitimorum colligitur, quorum veritas, dum longius in ratiocinando progredimur, ex summis humanae rationis principiis cognosci potest; perinde vero esse, siue hoc fiat demonstrationis seu certis conditionibus etiam probabilitatis via, siue a priori siue a posteriori, seu concludatur ex ipsa rei essentia, seu ex principio quodam externo. Varia quidem haec sunt conuictionis genera, quorum alterum claritate rei vincit alterum, efficitque, ut naturam rei penitus intelligamus, sed his tamen omnibus intellectus ad cognoscendum verum modo rapitur modo inuitatur. Id, qui recte non tenent, eo nonnunquam delabuntur, ut nihil certum esse sibi persuadeant, nisi quod ex internis cuiusque rei principiis atque ex rationibus a priori verum esse intelligitur, quo sit, ut in diuidicanda religione, maxime si accedit voluntatis aliqua vis recte honestaque, quod Christi doctrina praecipit, aduersa facile ercent, atque testimonii historicis eam, quam iure sibi vindicant, probandivi denegent. Deinde et multi sunt, qui valde offenduntur animo, quod vident, tot extare fabulas, praestigias sere innumeras commemorari, pias fraudes detegi, sicutitique in aliorum scriptis miracula legi, quibus olim delusa est hominum credulitas, et hominem deluditur. Hinc, quod vehementer dolendum est, ita in apertum inducent suum, de rebus in scriptura sacra commemoratis itidem nos non habere, quod liqueat, cum inter tot fraudis exempla difficile sit, giuscemodi narrationibus, quales a scriptoribus sacris litteris prodita sunt, fidem facere. Sic futilibus illis, quae merito fastidiunt, fraudulentorum hominum commentis impediuntur, quo minus testimonia scriptorum sacrorum fide dignissima adcuratis expendant, atque historicis argumentis, quae pro fide christiana militant, iustum premium statuant. Sed intelligere nolunt, quoniam hac radicie fidem historicae eiurari. Præterea illi homines ad incoleam doctrinam christianam pensitandam animam aduertere nolunt. Hinc mirum non est, si argumenta historicarum non satisfaciant. In diuidicandis enim miraculis atque vaticiniis semper respienda est doctrina a thaumaturgis vaticiniorumque interpretibus pro-

proposita. Sed hi fere inhabiles sunt ad iudicandum de interna sacrorum dogmatum bonitate, totiusque doctrinae cum naturali sensu honesti ac decori diuini conuenientia, nec intelligunt, quam sit utilis humano generi atque opportuna Iesu Christi doctrina, quam salutarem medicinam praesentibus hominum calamitatibus praebeat, et quam egregie insitis animi nostri desideriis satisfaciat. Hinc res supernaturales, quae a scriptoribus sacris commemorantur, illis non nisi portentosae atque in numero incredibilium prodigiorum habenda videntur. Sed huius rei culpa in ipsis posita est. Quodsi animo veritatis paciente ad scripturam accederent, et doctrinam a Prophetis Apostolisque traditam diligenter meditarentur, aliter sine dubio de factis ipsius Christi atque Apostolorum sentirent. Intelligerent, dignissima Deo fuisse eiusmodi signa atque miracula, quibus, tanquam aptissimis mediis ad insigniendos euuationis suae praecones atque ad testimonium de veracitate illorum reddendum vteretur. Sed quia generatim et vniuersitate religionem non curant, sit etiam, ut argumentis historicis parum aut nihil moueantur. Accedunt denique speciales errores, qui apud quosdam in causa sunt, quam obrem argumenta pro veritate religionis christiana a miraculis vaticiniisque desumpta vel difficulter admittant, vel plane reiciant. Vnum alterumque ex his erroribus tum cosmologicis tum psychologicis tum aliis generis loco in medium proferre placet. Sic in cosmologia multi de natura mundi erroneam animo imbibent sententiam, dum existimant, miracula immediatasque reuelationes cum perfectione mundi non consistere atque huius vniuersi opificem dedecere. Quasi hic mundus quidquam aliud non sit quam machina artificiose fabricata, ita, ut nulla accidente autoris sui opera perduret. Quod longe aliter se habet. Est enim talis machina, quae in usum spirituum ratione praeditorum efficta est, atque ex consilio diuino ciuitas Domini et potissimum officina virtutis esse debet. Si quid igitur in hac machina miraculorum interuentu mutetur, tantum absit, ut illa mutatione mundus reddatur imperfectus, vi potius miracula, si e re sint spirituum rationalium, ad mundi perfectionem referri debeant. Sed qui hoc negant, non possunt non de miraculis in scriptura commemoratis abiecte iudicare.

Alius ex psychologia error est eorum, qui naturalem inesse hominibus vim diuinandi existimant, quamquam domesticae huius virtutis in anima humana ne minimum quidem vestigium reperiatur. Vbi igitur in probanda christiana religionis veritate ad vaticinia sacris in litteris extantia prouocatur, errore suo seducti haec nihil probare putant, quippe quae mirabile dictu ab hominibus proficiunt potuerint. Neque hic silentio praeterire possumus immodicam scriptorum gentilium venerationem, quae apud quosdam tanta est, ut si ab istis scriptoribus sacras litteras diffentire videant, illorum autoritatem sequi malint, quam harum testimonii fidem habere. Nos ethnicorum scripta non contemnimus, sed varii omnino usus esse iudicamus, id quod fuisus declarare huius loci non est. Monemus tantummodo, in causa religionis caute illis vtrendum esse, cum partim de ignorantia eorum in historiâ sacra partim de incuria iudicandique peruersitate documenta manifesta prostent. Exemplo esse potest Tolandus, in originibus Iudaicis, qui sive Strabonem cum Moysi conciliare ausit, sive illum huic praeferat, inepta sine molitur atque nil, nisi difficiles nugas, agit. (*) Haec fere sunt,

ex

(*) Index libelli est: *Origines Iudaicae sive Strabonis de Moysi & Religione Iudaica Historia breuiter illustrata*; vna cum altera *TOLANDI* dissertatione, cui titulus: *Aedesidaemon, sive Titus Linius a superstitione vindicatus, prodit Hagae Comitatis et CVIII.* Nuga appellamus, quae futili hoc ac impio libello Hibernus ille non indoctus sed malitiosus & Pantheismo fauens, confisparit, Strabonem, ethnicum scriptorem & tecum Iudeicarum imperitum, securus, re ipsa talium nihil aliud agens, quam ut sacrarum litterarum fidem impudentissime labefacteret. At se strictis aliquot animaduersionibus ex sacra potissimum Scriptura petitis Strabonis locum de Moysi & gente Iudaica L. XVI. Geogr. illustrare velle. Hoc ita egit, ut in sacram Scripturam & imprimit in autorem Pentateuchi, quem a Moysi diversum esse statuit, petulantia calamo insurgeret, & Strabonis commenta non tantum non refutaret, sed & illis maiorum fidem, quam Mosiacis narrationibus, sine omni ratione haberet. In calec enim dissertationis p. 196. sic nigratur: *Ut meum autem iudicium inter alios interponam, quae fibi de Iudaicis verisimiliora videbantur, Strabo, vir infinitae lectionis & diligentiae in medium liber & ingenuo protalit & paucis interiectis, quibus HUETIUM perstringit pergit: Non hic, verum obfolute vera sint omnia, quae scripsi.*

ex quibus intelligi potest, cur multis rerum gestarum testimonia ad probandam religionis christianae veritatem adhibita displiceant, nec magni adeo momenti esse videantur. Reclius omnino de illis sentient, si liberato a praeconceptis opinionibus animo indolem christianae religionis spectarent, quae ita comparata est, ut potiora illius momenta non aliunde, quam ex testimoniorum historicis, cognosci queant.

§. XI.

Quarum idque ultimum restat argumentum, quod commen-
dandis historicis argumentis, quorum causam iam agimus, inferuit, *tis historicis negleclis, pbilosophia per-*
et apud eos, quibus religio curae cordique est, plurimum valere
potest. Nimirum negligitis aut non bene vindicatis argumentis hi-
storicis, philosophia permiscetur cum theologia et quasi confundi-
tur, dum non nisi principiis philosophicis veritas christiana re-
ligionis superstruitur, id quod sedulo caueri debet. Quid inde in-
commodi in theologiam transferatur, haud difficulter intelligi
potest. Quoniam enim philosophandi libertas necessario seruanda,
et aequo iure omnibus concedenda est; fieri facile solet, ut dogma-
ta quaedam philosophica aut falsa aut certe dubia ad fulcierendam

IV. Argumentis historicis negligitis, pphilosophia per-
miscetur cum theologia.

C 3

reli-

*scriperat Strabo, anxi disquirimus; sed tantum num vera esse illa matu-
ro prius & diligentius eius examine, penitus crediderit. En! nugas ho-
minis, qui neurrum quidem disquisivit, quamquam disquisitione non
adeo egredit, num Strabo ea, quae scripsit, crediderit, sed potius
num vera sint, quae scribit, & tum Mosis cum aliorum scriptorum
testimonio praeserenda. Longe tamen luculentius TOLANDI in-
priac ex ipsis obseruationibus ad locum Strabonis cognoscuntur. Re-
futatus est a JAC. FAYO in *Defensione Religionis nec non Mosis &*
Gentis Iudaicae contra lo. Tolandum. Speciarum quae de sterilitate ter-
rae Iudaicae, de Pantheismo Mosis, atque de Iudaorum Aegyptiaca
origine ex ore reuocauit Strabonis hyperaspistes, solide refutata &
explosa vide in *BVDDEI Hist. eccl. V. T. T. I. Per. II. Spt. I. p. 393.
493 436.* & in *S. V. SAL. DEYLINGII Obseruat Sacris P. II. Obff.
I. VI. VIII.**

religionis veritatem adhibeantur, et mirum in modum extollantur, tanquam quibus christiana religio carere non possit, adeo, ut, nisi haec starent, de illa etiam actum esset. Hac vero ratione difficultates credendi augentur, et sanorum verborum doctrina passim adulteratur. Quae cum ita sint, maneat hoc firmum atque exploratum; nihil esse in demonstranda religionis christiana veritate argumentis historicis praestantius. Hinc circumspicci atque sollertiae theologi esse existimo, horum argumentorum, quae religioni accommodatissima sunt, vim ac praestantiam vindicare, eademque, quoad eius fieri potest, planissima facere. Satis duco, hac via incedere in defendenda religione, quam, missis argumentis historicis, ad eiusmodi vias digredi, quae aut in errores facile ducunt, aut certe longae sunt et anfractuosae, nec a quo quis calari possunt. Dixiris fortasse, profani hominibus argumenta historica non tatisfacere, adeoque aliam, ut ipsi quidem volunt, tentandam esse viam, qua de religionis veritate conuincerentur. Sed primum; ne aduersarii nobiscum iuste querantur, caueri potest, si argumentorum historicorum vis plane vindicetur, et bene illustretur. Deinde plura profani non concedenda sunt, quam quae per rei naturam concedi possunt. Tum non putandum est, rationibus a priori plus efficaci apud istos homines, quam argumentis a posteriori. Placere cupis vni alterius profano, sed, quod dolendum est, nihil apud eum demonstrationibus suis lucraris. Tolle e medio scrupulos, quos sibi fixit; nouos semper comminiscetur, quos tibi obiciat. Sic infinitum erit de religione certamen, atque, si vel centies tela, quae profani in religionem immittunt, retundas, tela tamen telis iaccumulabunt, nec, ubi rationibus philosophicis pugnandum est, facile se vice s dabunt. Attamen ubi rationes rerum in causa religionis reperiiri ac reddi possunt, atque ubi res nobis cum illis est, qui ad perspicendas eas idonei sunt, eorum indagationem non improbamus. Monemus saltem, quae tum agendum esse, neque existimandum, rationes a priori de veritatis reuelatis tantae necessitatis esse, ut sine his fides christiana certa esse nequeat. Historia satis docet, religionem christianam non ob subtilem philosophiam, sed ob rationes historicas, atque ob inter-

nam sanctorum dogmatum indolem ab hominibus cultam fuisse. (**)
 Atque haec in praesenti sufficiant de praestantia argumentorum historicorum in probanda R. C. veritate. Nunq; huic ipsi, quod scribendi occasionem mihi suppeditauit, officio satisfaciendum est. Scilicet singulari prouidentia Summi Numinis factum est, ut SERENISSIMVS POTENTISSIMVSQVE PRINCEPS, GEORGIVS II. MAGNAE BRITANIAE, FRANCIAE ET HIBERNIAE REX, BRVNSVIC. ET LVNEBVRG. DVX ET ELECTOR, DOMINVS MEVS CLEMENTISSIMVS munus concionatoris academicci et coniunctam cum hoc professionem philosophiae extraordinariam in celebri hac florentissimaque academia clementissime mihi demandaret. Quemadmodum vero immortale hoc est beneficium, quod INDVLGENTISSIONIS PATRIAE PATER in me contulit, atque a me aeterna reverentia sanctoque obsequio colendum; ita, ut innumeribus his ex voluntate REGIS NOSTRI dextre fungar, summum studium summamque industriam adhibeo. Constitui itaque, lectionum mearum initium a tradendis artis homileticæ præceptis facere, tum et illis, qui hanc artem exercere cupiant, separatis horis operam meam præbere, id quod ex re Nobilissimorum Commititorum fore existimauit. Ante vero, quam scholas hasce aperio, proximo Saturni die, qui II. mensis Octobris est, hora XI. academicci munieris auspicia solemniter oratione faciam, dicturus de contingendo cum sanctioribus disciplinis philosophiae studio. Quare ut MAGNIFICVS ACADEMIAE PRORECTOR, ILLVSTRISSIMVS S. R. I. COMES, ACA-

(**) Prodiit haud ira pridem tractatus Germanicus Theologi eximii & quem ego mirifice colo, S. V. D. IOACH. OPORINI, sub hoc indice: Die Geschichte des göttlichen Ansehens iedertzit gegründeten Glaubens an den Weltgericht. Hannover, c1500ccccxviii, atque primis dignus est, qui hac in causa conferatur. Auctor venerabilis exquisitis argumentis docet, omnium aeratum homines veram religionem coluisse non ob rationes philosophicas, sed ob testimonium Dei, adeoque propter auctoritatem diuinam.

ACADEMIAE PROCERES AC PROFESSORES OMNIVM
ORDINVM CELEBERRIMI, GENEROSISSIMI ITEM
AC NOBILISSIMI COMMILITONES exoptatissima pree-
sencia sua haec noui munera primordia ornare, dicentesque be-
neole audire velint, ea, qua pars est, pietate, obseruancia, hu-
manitate rogo. P. P. in academia Goettingensi, Dominica XVI.
post Trin. A. O. R. clococcli.

